

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Kobiety na Bałkanach Zachodnich”**(opinia z inicjatywy własnej)**

(2019/C 159/02)

Sprawozdawczyni: **Dilyana SLAVOVA**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	15.2.2018
Podstawa prawna	Art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	19.12.2018
Data przyjęcia na sesji plenarnej	23.1.2019
Sesja plenarna nr	540
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	174/1/6

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Polityka Unii względem Bałkanów Zachodnich zyskała nową dynamikę. Uzyskała dodatkowy impuls ze strony prezydencji bułgarskiej, która wybrała region jako jeden ze swoich priorytetów, oraz ze strony Komisji Europejskiej, która w dniu 6 lutego 2018 r. opublikowała komunikat „Wiarygodna perspektywa rozszerzenia dla Bałkanów Zachodnich oraz zwiększone zaangażowanie UE w tym regionie”.

1.2. Na szczycie w Sofii i w konkluzjach Rady w sprawie rozszerzenia UE oraz procesu stabilizacji i stowarzyszenia wydanych w czerwcu 2018 r. potwierdzono to zobowiązanie i określono kolejne etapy europejskiej integracji regionu. Dokładniej rzecz ujmując, na czerwiec 2019 r. wyznaczono warunkowy termin rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych dla Albanii i byłej jugosłowiańskiej republiki Macedonii. Należy oczekiwać utrzymania i dalszych postępów tak ukierunkowanych działań w trakcie następnych prezydencji Rady, które będą sprawowane przez państwa członkowskie również bardziej zainteresowane sprawami Bałkanów Zachodnich i wykazujące większe zaangażowanie w tym regionie, mianowicie przez Austrię, Rumunię i Chorwację.

1.3. EKES jest zdecydowanym zwolennikiem rozszerzenia, jako że leży ono w interesie obu stron – Bałkanów Zachodnich i UE. Sukces tej polityki stanowi jeden z głównych elementów światowej pozycji UE, a także kamień węgielny stabilności i dobrobytu w Europie. EKES jest zatem przekonany, że proces przystąpienia należy kontynuować z energią i determinacją jako jeden z głównych priorytetów UE, ni mniej, ni więcej niż zgodnie z jasnymi i rygorystycznymi warunkami stanowiącymi podstawę wszystkich procesów rozszerzenia.

1.4. Równouprawnienie płci jest jednym z praw podstawowych określonych w art. 2 i 3 Traktatu o Unii Europejskiej i w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej. W niniejszej opinii EKES podkreśla kluczową stymulującą rolę kobiet w umacnianiu demokracji, poszanowania praw człowieka i wolności, a także postępu gospodarczego i społecznego. Celem niniejszej opinii jest zwiększenie świadomości oraz promowanie praw politycznych, społecznych i gospodarczych kobiet i równouprawnienia płci na Bałkanach Zachodnich. Uwzględnianie aspektu płci może być skuteczne tylko wówczas, gdy towarzyszyć mu będzie silna wola polityczna i przekonanie o korzyściach wynikających z równości mężczyzn i kobiet dla społeczeństwa.

1.5. Kobiety odgrywały i nadal odgrywają zasadniczą rolę w pojednaniu oraz rozwoju gospodarczo-społecznym w regionie, zwłaszcza w warunkach poważnie osłabionych struktur gospodarczych, ubóstwa i zerwanych więzi społecznych, gdzie kobiety przejawiają większą elastyczność i inicjatywę na rzecz przywrócenia i odnawiania sieci społecznych, a także sięgania po nowe możliwości w zakresie pracy. Pomimo pewnych dobrych praktyk i pozytywnych zmian zmierzających do wzmocnienia pozycji kobiet oraz pomimo wdrożonych programów kobiety nadal znajdują się w gorszej sytuacji pod względem możliwości pełnego wykonywania praw politycznych, społecznych i gospodarczych oraz wykorzystywania w pełni możliwości związanych z rozwojem gospodarczo-społecznym. Patriarchalna kultura prowadzi do marginalizowania roli kobiet, które borykają się z uprzedzeniami i stereotypami płci, a także z segregacją rynku pracy i kształcenia oraz większym ryzykiem doświadczenia dyskryminacji i przemocy, co hamuje ich awans na stanowiska kierownicze.

1.6. EKES wzywa nie tylko do zapewnienia równej reprezentacji i włączenia kobiet w życie gospodarczo-społeczne i polityczne na wszystkich szczeblach, lecz również do wdrożenia skutecznych przepisów i rozwiązań politycznych na rzecz walki z dyskryminacją i głęboko zakorzoną patriarchalną postawą wobec kobiet, w tym kobiet należących do mniejszości (zwłaszcza Romów i LGB-TIQ), młodych kobiet, kobiet w podeszłym wieku, kobiet na obszarach wiejskich i kobiet niepełnosprawnych, a także kobiet i dziewcząt będących uchodźcami i ubiegających się o azyl na Bałkanach Zachodnich.

1.7. EKES podkreśla znaczenie opracowania planu działania i środków w zakresie równouprawnienia płci, które mogą doprowadzić do równiejszego podziału władzy i zasobów na Bałkanach Zachodnich. Grupy działające na rzecz praw kobiet, stowarzyszenia przedsiębiorców i związki zawodowe aktywnie angażują się w promowanie roli kobiet w regionie; istnieje też potrzeba dalszej ugruntowanej i wytrwałej współpracy z partnerami ze społeczeństwa obywatelskiego i partnerami społecznymi, aby zapewnić skuteczność walki o prawa kobiet i wspierania ich praw. Instytucje Unii Europejskiej powinny poczynić większe starania na rzecz zapewnienia tym organizacjom i stowarzyszeniom wsparcia finansowego przez opracowanie szczegółowych planów i projektów służących wzmocnieniu pozycji kobiet na wszystkich szczeblach, w tym programów wspierających organizacje na rzecz równouprawnienia płci i szczegółowych planów działania.

1.8. EKES apeluje do UE i organów krajowych o większą współpracę w zakresie przełamywania stereotypów edukacyjnych, aby zapewnić młodym dziewczętom i kobietom dostęp do wysokiej jakości kształcenia w przystępnej cenie przez całe życie, umożliwiając im nabycie odpowiednich umiejętności, ułatwiających rozwój zawodowy i dając im dostęp do miejsc pracy o wysokiej jakości na rynku pracy.

1.9. W związku z tym, że przemoc i dyskryminacja wobec kobiet stanowi jedno z najpoważniejszych naruszeń praw człowieka i coraz powszechniejszy problem na tym powojennym obszarze, EKES zachęca Komisję do promowania ściślejszej współpracy regionalnej w zakresie wymiany najlepszych praktyk w odniesieniu do przemocy domowej i rozszerzenia koniecznego finansowania i wsparcia ekspertów we wszelkich staraniach podejmowanych w celu ograniczenia i potencjalnego wyeliminowania występowania tego powszechnego problemu społecznego.

1.10. EKES jest przekonany, że organy krajowe powinny podjąć znaczące działania dla zwiększenia wolności mediów, w tym przez wzmocnienie istniejącego prawodawstwa i jego konsekwentne egzekwowanie. Może przyczynić się to między innymi do zwiększenia świadomości w kwestii równouprawnienia płci i promowania bezpieczniejszego środowiska mediów, w którym stereotypy płci mogą zostać przełamane przez debatę publiczną i w którym kobiety nie są ofiarami seksizmu, nienawistnych wypowiedzi i kampanii oszczerstw online.

1.11. EKES ponownie podkreśla, że partnerzy z regionu Bałkanów Zachodnich muszą uwzględnić perspektywę płci we wszystkich odpowiednich programach finansowanych za pośrednictwem Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA II), a w szczególności w trzecim obszarze polityki, obejmującym zatrudnienie, politykę społeczną, edukację, propagowanie równouprawnienia płci i rozwój zasobów ludzkich. Należy ustanowić fundusze tematyczne na rzecz zwalczania przemocy domowej i wspierania aktywizmu obywatelskiego i medialnego kobiet.

1.12. Należy także zagwarantować wyraźne i niesłabnące zaangażowanie na rzecz równouprawnienia płci jako jednej z podstawowych wartości UE. EKES zachęca Komisję do uwzględnienia krytycznych wskaźników równouprawnienia płci w systemie analizy porównawczej do celów negocjacji akcesyjnych, opracowanych i monitorowanych w ścisłej współpracy z partnerami społecznymi i partnerami ze społeczeństwa obywatelskiego zaangażowanymi we wzmocnienie pozycji kobiet w regionie i całej UE. Systemowe stosowanie podejścia uwzględniającego problematykę płci należy traktować jako horyzontalny punkt odniesienia w zakresie oceny dopuszczalności i jakości procesu legislacyjnego w ramach negocjacji akcesyjnych.

1.13. EKES oczekuje, że przyszłe działania na Bałkanach Zachodnich będą zmierzały nie tylko do dostosowania przepisów dotyczących praw człowieka przysługujących kobietom zgodnie ze wspólnotowym dorobkiem prawnym i odpowiednich mechanizmów i instrumentów międzynarodowych, ale również i przede wszystkim do zlikwidowania rozdzwienka między obowiązującymi przepisami a ich właściwym wdrażaniem. Należy zachęcać rządy na Bałkanach Zachodnich do opracowywania realnych mechanizmów finansowania publicznego ukierunkowanych na ochronę kobiet przed przemocą, dyskryminacją i wyzyskiem ekonomicznym, oraz wspierać ich działania w tym zakresie.

1.14. EKES wzywa państwa członkowskie i partnerów z Bałkanów Zachodnich, którzy nie ratyfikowali jeszcze Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, do jej pilnej ratyfikacji, gdyż stanowi ona najbardziej kompleksowe ramy polityki w zakresie zapobiegania przemocy domowej, ochrony ofiar i ścigania sprawców. Zwraca się również do kościołów i innych instytucji religijnych oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego wszystkich wyznań o nienaruszanie praw kobiet i nieingerowanie w ich prawa reprodukcyjne, co jest kluczowym warunkiem wstępnym dla usamodzielnienia kobiet pod względem społecznym i gospodarczym oraz wzmocnienia ich pozycji.

1.15. EKES przypomina o znaczeniu sporządzania budżetu z uwzględnieniem aspektu płci dla ogólnych środków w zakresie równouprawnienia płci. Wzywa do zastosowania podejścia uwzględniającego problematykę płci we wszystkich obszarach polityki i programach poprzez lepszy podział zasobów, który jest zgodny z potrzebami uwarunkowanymi płcią. W świetle powyższego i z myślą o kolejnych WRF UE powinna stosować spójniejszą politykę wobec Bałkanów Zachodnich w zakresie uwzględniania aspektu płci i powinna nalegać na ujmowanie aspektu płci podczas sporządzania budżetu i gromadzenie danych w podziale według kryterium płci, aby zapewnić zrównoważone uwzględnianie równouprawnienia płci i poszanowania praw kobiet. W tym celu zachęca się partnerów z Bałkanów Zachodnich i Komisję do zintensyfikowania konsultacji politycznych z działaczami na rzecz praw kobiet i ekspertami ds. równouprawnienia płci w różnych obszarach polityki związanych z rozszerzeniem UE.

1.16. EKES podkreśla, że należy poświęcić szczególną uwagę działalności przedsiębiorczej kobiet, gdyż ma ona potencjał znaczącej poprawy perspektyw rozwoju regionu, i zachęca instytucje Unii do odegrania roli w tym zakresie. Środki mające na celu wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw obejmują między innymi zapewnienie dostępu do zasobów finansowych i instytucjonalnych, oferowanie optymalnej infrastruktury dla przedsiębiorstw typu start-up oraz dostarczanie odpowiednich informacji dotyczących zakładania przedsiębiorstwa, a także wzbudzenie zainteresowania działalnością przedsiębiorczą kobiet za pomocą kampanii w mediach i przyznawania pożyczek przedsiębiorstwom typu start-up oraz projektom rozbudowy przedsiębiorstw. Należy systematycznie włączać kobiety przedsiębiorców i ich organizacje biznesowe we wszystkie procesy kształtowania polityki istotne dla społecznego i gospodarczego wymiaru rozszerzenia.

2. Kontekst

2.1. Równość kobiet i mężczyzn jest prawem podstawowym i wspólną wartością uznawaną w UE. Kwestię równouprawnienia płci zawarto w Traktatach i międzynarodowych konwencjach praw człowieka i stanowi ona jeden z warunków przystąpienia do UE, który muszą spełnić kraje kandydujące i potencjalne kraje kandydujące z Bałkanów Zachodnich (Albania, Bośnia i Hercegowina, była jugosłowiańska republika Macedonii, Kosowo ⁽¹⁾, Czarnogóra i Serbia). Inwestowanie w równouprawnienie płci jest konieczne: nie tylko stanowi wymóg UE, ale jest też kluczowym wskaźnikiem równego społeczeństwa demokratycznego.

2.2. W ostatnich latach w ramach przygotowania do przystąpienia do UE kraje Bałkanów Zachodnich poczyniły kroki na rzecz promowania praw kobiet. Obejmuje to przyjęcie nowego lub zmianę odpowiedniego ustawodawstwa (np. przepisów antidyskryminacyjnych, prawa karnego i prawa pracy), opracowanie krajowych strategii i planów działania oraz ustanowienie mechanizmów instytucjonalnych na potrzeby prowadzenia i monitorowania odpowiednich obszarów polityki. Niemniej jednak promowanie równouprawnienia płci jest często tylko powierzchowne, a działaniom w tym zakresie brak jest prawdziwego zaangażowania politycznego, kompetencji i zasobów finansowych, co skutkuje słabym i sporadycznym wdrażaniem przepisów.

2.3. Niestety na szczycie Bałkanów Zachodnich w Londynie w lipcu 2018 r. nie wykorzystano okazji do poczynienia postępów pod względem promowania równouprawnienia płci w regionie. Wniosek dotyczący spójnego działania rozpatrywany podczas przygotowań do szczytu powinien zatem szybko uzyskać polityczne poparcie i zostać sprawnie wdrożony w zrównoważony sposób.

2.4. Nierówności między mężczyznami i kobietami są nadal problemem na Bałkanach Zachodnich, gdyż funkcjonuje tam typowa dla tego regionu silnie patriarchalna struktura, objawiająca się przemocą ze względu na płeć, dyskryminacją i wyzyskiem, ciągłym podwójnym obciążeniem kobiet obowiązkami zawodowymi i rodzinnymi, licznymi barierami dla awansu społecznego i równości wynagrodzenia kobiet, a także niezapewnieniem odpowiedniego dostępu do usług społecznych i usług dotyczących zdrowia reprodukcyjnego oraz do instrumentów finansowych. Wprowadzono pewne ulepszenia w dziedzinie reprezentacji politycznej kobiet, nie miały one jednak trwałych skutków dla sprawiedliwego podziału władzy politycznej między mężczyznami i kobietami. Krytycznym problemem pozostają niedociągnięcia w realizacji postępowej polityki, co świadczy o braku prawdziwego zaangażowania politycznego, finansowania i wiedzy fachowej.

⁽¹⁾ Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244/99 oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

2.5. Zapewnienie równości kobiet i mężczyzn pozostaje w regionie „niedokończoną sprawą” ⁽²⁾. Za pośrednictwem niniejszej opinii EKES zwraca uwagę na starania podejmowane przez partnerów społecznych i społeczeństwo obywatelskie UE na rzecz promowania równouprawnienia płci w ramach polityki rozszerzenia UE, a także uznania równouprawnienia za przekrojowy wskaźnik we wszystkich grupach społecznych. W opinii poruszono również niektóre z głównych wyzwań, z którymi borykają się kobiety na Bałkanach Zachodnich, takie jak ich słabsza rola społeczna, gospodarcza i polityczna oraz szeroko rozpowszechniona przemoc ze względu na płeć.

3. Przemoc ze względu na płeć

3.1. Przemoc ze względu na płeć, tj. przemoc seksualna, reprodukcyjna i domowa pozostaje powszechnym problemem w regionie. Nie wszystkie przypadki przemocy domowej są zgłaszane, a mimo to nawet liczba zgłaszanych przypadków jest wysoka. Według danych w Albanii 56 % kobiet pada ofiarą co najmniej jednej z form przemocy domowej; w Kosowie prawie 70 % kobiet doświadcza przemocy domowej w ciągu swojego życia, a w Serbii w 2017 r. odnotowano co najmniej 26 przypadków kobietobójstwa, przy czym w większości tych przypadków sprawcą był partner ofiary ⁽³⁾. Przegląd służb zajmujących się przemocą domową w krajach tego regionu wykazał, że są one niedofinansowane, mają niedobory kadrowe, ich pracownicy są przeciążeni pracą ⁽⁴⁾, a mechanizmy sprawozdawcze są zasadniczo bardzo słabe.

3.2. Każdy partner z Bałkanów Zachodnich przyjął krajową strategię zwalczania przemocy domowej ⁽⁵⁾. W większości przypadków kobiety nie zgłaszają aktów przemocy z uwagi na panujące w tym względzie przyzwolenie, brak zaufania do organów bezpieczeństwa i organów wymiaru sprawiedliwości oraz brak działań instytucjonalnych wobec zgłoszonych przypadków przemocy. Brak stabilnych pod względem finansowym sieci wsparcia, schronisk i instytucji dla ofiar, które odważyły się zgłosić akt przemocy, przyczynia się do nasilenia wiktyimizacji najsłabszych kobiet. Należy również zająć się szeregiem braków w zakresie gromadzenia porównywalnych danych w regionie. Ma to na celu opracowanie dobrze nakreślonej, finansowanej i monitorowanej polityki, zapewniającej *zapobieganie przemocy, ochronę ofiar i ściganie sprawców*. Wymaga to odpowiedniego szkolenia wszystkich podmiotów zaangażowanych w ten proces, odpowiedniego zwiększenia świadomości i zmiany nastawienia społeczeństwa. EKES uważa, że – podobnie jak w innych przypadkach – zapobieganie przemocy stanowi jedną z kluczowych kwestii i wymaga nakładu mniejszych kosztów niż interwencja na późniejszym etapie.

3.3. Pełne wdrożenie Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencji stambulskiej) jest niezbędne w całym regionie Bałkanów Zachodnich. Większość partnerów z Bałkanów Zachodnich podpisała i ratyfikowała tę konwencję i teraz powinni oni zintensyfikować prace nad przydzielaniem odpowiedniego finansowania publicznego, koordynacją polityk i wdrażaniem praktycznych działań w celu wyeliminowania wszelkich form przemocy wobec kobiet. Ponadto Komisja powinna nadać priorytet kwestii przemocy domowej w kontekście wypłat środków przedakcesyjnych zarówno na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, jak i na działania związane z budowaniem zdolności instytucji. EKES wzywa Komisję do promowania ściślejszej współpracy regionalnej w zakresie wymiany najlepszych praktyk w odniesieniu do przemocy domowej, ponad podziałami między państwami członkowskimi UE i krajami objętymi rozszerzeniem. W kontekście rozszerzenia istotne jest, by państwa członkowskie UE przedstawiły pozytywny model w tej dziedzinie.

Ważne są także większe zaangażowanie i lepsza koordynacja działań między wszystkimi podmiotami sektora publicznego i prywatnego, a także większe włączenie organizacji pozarządowych, jako że współpraca między służbami publicznymi a organizacjami pozarządowymi ma zasadnicze znaczenie dla pomyślnego wdrożenia prawodawstwa i środków z zakresu polityki dotyczących zwalczania wszystkich form przemocy wobec kobiet.

3.4. Rodziny i szkoły odgrywają w tej kwestii kluczową rolę. Wychowanie dzieci i ich kształcenie powinno uwzględniać problematykę płci i skupiać się na wyeliminowaniu przemocy ze względu na płeć, w szczególności wobec dziewcząt i młodych kobiet. Ustanowienie dla szkół jasnych zasad służących przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć przyczyniłoby się do ograniczenia tego zjawiska, a w efekcie pozwoliłoby stworzyć bardziej przyjazne środowisko dla ofiar i uzyskać poprawę pod względem równouprawnienia płci jako jednej z fundamentalnych zasad życia społecznego.

4. Prawa człowieka

4.1. Na Bałkanach Zachodnich przysługujące kobietom prawa człowieka stają się notorycznie celem nacjonalistycznej i klerykalnej retoryki podmiotów przedstawiających często dogmaty religijne i interesy narodowe, takie jak tradycyjne patriarchalne wartości rodzinne i odnowa demograficzna, jako moralne uzasadnienie pozbawienia kobiet wolności, równości i bezpieczeństwa. Pomimo istniejących kompleksowych przepisów w zakresie praw człowieka, które zapewniają kobietom ogólną ochronę, w mechanizmach stosowania i egzekwowania tych przepisów istnieją znaczące niedociągnięcia. EKES apeluje o skuteczniejszą współpracę i wspólne działanie krajowych struktur zajmujących się prawami człowieka, partnerów społecznych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i organów rządowych na rzecz opracowania agendy w dziedzinie praw człowieka i pomocy najsłabszym grupom kobiet.

⁽²⁾ EPRS. Briefing w sprawie kobiet na Bałkanach Zachodnich, lipiec 2018 r.

⁽³⁾ Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Szczytu Bałkanów Zachodnich, „Gender Issues in the Western Balkans”, Policy Brief No. 04 [Kwestie dotyczące płci na Bałkanach Zachodnich, nota informacyjna nr 4], kwiecień 2018 r., <http://wb-csf.eu/wp-content/uploads/2018/04/CSF-PB-04-Gender-Issues-in-the-Western-Balkans.pdf>.

⁽⁴⁾ Hughson, 2014 r., „Gender Country Profile of Bosnia and Herzegovina” i Brankovic, 2015 r., „Multisectoral Cooperation: An Obligation or Wishful Thinking”. UNDP.

⁽⁵⁾ Petricevic, I, 2012 r., *Women’s Rights in the Western Balkans in the Context of EU Integration*.

4.2. Przeważają tradycyjne role związane z płcią i postawy wobec seksualności kobiet. Dostęp do opieki okołoporodowej jest odpowiedni, jednak później kobiety nadal często rezygnują z wizyt u lekarza. W pracy kobiety często doświadczają dyskryminacji pod względem praw związanych z macierzyństwem, czego przykładem są zadawane podczas rozmów kwalifikacyjnych pytania dotyczące stanu cywilnego i zamiaru posiadania dzieci, mimo że ustanowiono przepisy, które tego zakazują. Należy promować regularne badania lekarskie. Potrzebne są intensywne działania na rzecz podnoszenia świadomości na temat usług dotyczących zdrowia reprodukcyjnego.

4.3. EKES wyraża szczególne zaniepokojenie faktem, że zdrowie reprodukcyjne kobiet w krajach Bałkanów Zachodnich jest zagrożone z powodu narastających ataków ultrakonserwatywnych grup interesów, blisko związanych z dominującymi wspólnotami religijnymi. Należy dokonać dalszej analizy wpływu fundamentalistycznych poglądów religijnych na prawa kobiet w regionie, a w szczególności na ich prawa reprodukcyjne.

4.4. Szczególną uwagę należy poświęcić społeczności LGBTIQ, ponieważ jej prawa nie są ujednolicone. Ponadto społeczność ta jest pod stałą presją ze strony różnych konserwatywnych grup społecznych.

5. Prawa społeczne

5.1. W krajach tego regionu nadal występują niedociągnięcia pod względem zapewniania i monitorowania przestrzegania praw gospodarczych i społecznych, w tym prawa do niedyskryminacji. Ma to wpływ na wszystkie kobiety na rynku pracy, a w szczególności na kobiety i dziewczęta z grup szczególnie wrażliwych, w tym na mniejszości etniczne (zwłaszcza Romów), osoby wewnętrznie przesiedlone, osoby niepełnosprawne, migrantów i uchodźców.

5.2. Kobiety pochodzące z tych grup w niekorzystnej sytuacji często nie mają wystarczającej wiedzy na temat praw społecznych, dostępu do usług społecznych, kształcenia, ochrony zdrowia lub mieszkalnictwa. Instytucje prawnie odpowiedzialne za te obszary nie mają jeszcze możliwości zapewnienia takim osobom odpowiedniego wsparcia. EKES jest przekonany, że zainteresowane strony, takie jak ośrodki pracy socjalnej, administracja lokalna i organizacje pozarządowe powinny poprawić warunki wymagane do zapewnienia grupom szczególnie wrażliwym równych praw społecznych. Istnieje pilna potrzeba ponownego rozpatrzenia jakości i opłacalności finansowej programów reform społecznych wspieranych przez UE, na przykład przez wspólne memorandum na rzecz włączenia społecznego, dywersyfikacji, demokratyzacji i decentralizacji usług społecznych. Należy zbadać możliwości terminowego stosowania Europejskiego filaru praw socjalnych w procesie rozszerzenia.

5.3. Niepokojącym zjawiskiem społecznym jest radykalizacja postaw kobiet w niektórych społecznościach muzułmańskich i ich zaangażowanie w brutalny ekstremizm. Od 2012 do 2016 r. kobiety stanowiły około 20 % z ok. 1000 osób, które opuściły region Bałkanów Zachodnich i udały się do stref konfliktu w Syrii i Iraku ⁽⁶⁾. Rządy, instytucje i organizacje społeczeństwa obywatelskiego nie robią wystarczająco dużo, by publicznie potwierdzić migrację kobiet na Bliski Wschód i zagwarantować uwzględnienie perspektywy płci w obecnych działaniach na rzecz przeciwdziałania brutalnemu ekstremizmowi. Uchwaleniu przepisów penalizujących udział w zagranicznych grupach paramilitarnych, udzielanie materialnego wsparcia takim grupom lub werbowanie do nich powinny towarzyszyć praktyczne działania wspierające deradykalizację i rehabilitację kobiet, które przede wszystkim należy uznać za ofiary ekstremistycznej propagandy i werbowania.

6. Kobiety na rynku pracy

6.1. Wykluczenie kobiet z rynku pracy to powszechne zjawisko w regionie, które dotyka znacznie większej liczby kobiet niż średnio w UE ⁽⁷⁾. Niemal dwie trzecie kobiet w wieku produkcyjnym w regionie jest nieaktywnych zawodowo lub bezrobotnych. Wskaźniki te są jeszcze wyższe w przypadku kobiet romskich i kobiet niepełnosprawnych. Statystyki wskazują, że poziom aktywności kobiet jest niższy w porównaniu z poziomem aktywności mężczyzn i poczyniono niewielkie postępy na rzecz zlikwidowania różnicy wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn.

6.2. Stanowi to nie tylko naruszenie podstawowych praw człowieka, ale niesie za sobą również wysokie koszty gospodarcze i społeczne, a także hamuje potencjalny wzrost gospodarczy w regionie. Każdego roku kraje Bałkanów Zachodnich odnotowują stratę w wysokości średnio 18 % ich całkowitego PKB z powodu różnic w traktowaniu kobiet i mężczyzn na rynku pracy ⁽⁸⁾. Jedna trzecia tej straty wynika z nierównowagi w dziedzinie zawodów wybieranych przez kobiety i mężczyzn. Pozostałe dwie trzecie odnoszą się do kosztów związanych z różnicami w aktywności zawodowej. Należy zachęcać Bałkany Zachodnie do optymalnego wykorzystywania istniejących niewykorzystanych zasobów ludzkich, wspierania i ułatwiania udziału kobiet w rynku pracy i rozwiązania kwestii udziału dużego odsetka kobiet w gospodarce nieformalnej.

⁽⁶⁾ Rada Współpracy Regionalnej, „A Waiting Game: Assessing and Responding to the Threat from Returning Foreign Fighters in the Western Balkans” [Gra na zwłokę: ocena i reakcja wobec zagrożeń ze strony powracających zagranicznych bojowników na Bałkanach Zachodnich], listopad 2017 r., <https://www.rcc.int/pubs/54/a-waiting-game-assessing-and-responding-to-the-threat-from-returning-foreign-fighters-in-the-western-balkans>.

⁽⁷⁾ EPRS. Briefing w sprawie kobiet na Bałkanach Zachodnich, lipiec 2018 r.

⁽⁸⁾ <http://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/key-unlocking-economic-potential-western-balkans-women>.

6.3. Różnica w traktowaniu kobiet i mężczyzn wynika z istnienia zakorzenionych norm dotyczących ról kobiet i mężczyzn w rodzinie oraz z podejmowania niewystarczających działań instytucjonalnych w celu rozwiązania tych problemów. Obowiązki rodzinne zazwyczaj spadają na kobiety, a możliwości elastycznej organizacji pracy są bardzo ograniczone. Powoduje to, że kobiety są zmuszone wybierać między rodziną a karierą zawodową. Liczba formalnie zatrudnionych kobiet jest znacznie niższa niż formalnie zatrudnionych mężczyzn, kobiety zarabiają mniej i rzadko zajmują wysokie stanowiska. Istotne jest włączenie mężczyzn w dyskusję i zachęcenie ich do przyjęcia na siebie większej części obowiązków rodzinnych.

6.4. Dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i zachęcanie ojców do korzystania z urlopu rodzicielskiego stanowią jeden z warunków koniecznych dla zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy. Niezbędne są również określone działania w celu poprawy dostosowania rynków pracy do pracujących kobiet, np. zapewnienie publicznych żłobków i edukacji w przedszkolach. Stereotypy w wychowywaniu dzieci i podejście do kształcenia chłopców i dziewcząt, szczególnie w niektórych społecznościach, a także kierowanie się stereotypami przy wyborze typowych „kobięcych” i „męskich” zawodów to czynniki przyczyniające się do zróżnicowania wynagrodzenia i emerytur ze względu na płeć.

6.5. Zróżnicowanie wynagrodzenia ze względu na płeć w regionie, które wynosi około 20 % ⁽⁹⁾, stanowi utrzymujący się problem. W konsekwencji ma ono wpływ na zróżnicowanie emerytur ze względu na płeć i prowadzi do nierówności między kobietami i mężczyznami w wieku emerytalnym. Z uwagi na możliwy wzrost liczby ubogich pracujących, których duży odsetek stanowią kobiety, istnieją wyraźne powody do zwiększonej aktywności politycznej i wdrożenia środków z zakresu polityki ze strony rządu, pracodawców i partnerów społecznych, nie tylko przez wdrożenie środków bezpośrednich związanych z płacą minimalną i płacą zapewniającą utrzymanie na minimalnym poziomie, opodatkowaniem progresywnym, wewnętrznymi korzyściami i pomocą społeczną, ale także i przede wszystkim przez wdrożenie środków pośrednich, takich jak bardziej elastyczna organizacja pracy, mieszkalnictwo, podnoszenie umiejętności i opieka nad dziećmi.

6.6. Sytuacja gospodarcza i brak możliwości zatrudnienia negatywnie wpływają na kobiety, w szczególności młode kobiety, zmuszając je do wyjazdu z kraju, a tym samym zaostrzając problem drenażu mózgow w regionie. Środki z zakresu polityki powinny umożliwiać pełne wykorzystanie talentu i umiejętności kobiet w dynamicznie zmieniającym się środowisku gospodarczym. W tym względzie należy rozważyć tworzenie zasobów kobiet ekspertów w celu podkreślenia ich wiedzy fachowej w różnych dziedzinach. Ponadto należy zwiększyć i zapewnić dostęp kobiet do uczenia się przez całe życie.

6.7. Aby przełamać stereotypy edukacyjne, należy stale zachęcać dziewczęta i kobiety do większego zaangażowania w obszary STEM (nauki przyrodnicze, technologia, inżynieria i matematyka), kształcenie i szkolenie zawodowe oraz staże.

7. **Wzmocnienie pozycji kobiet**

7.1. **Wzmocnienie pozycji ekonomicznej kobiet**

7.1.1. Kobiety przedsiębiorcy pozostają niewykorzystanym źródłem biznesu i miejsc pracy oraz ważną siłą napędową wzrostu gospodarczego. Rozpoczynając lub rozwijając swoją działalność gospodarczą, napotyka one wyjątkowe problemy i bariery, takie jak brak umiejętności biznesowych i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości czy przyjmowane przez banki uprzedzenia do przedsiębiorstw kierowanych przez kobiety przy dokonywaniu oceny ich zdolności kredytowej. Nie ma jednolitej definicji kobiecej przedsiębiorczości, co pociąga za sobą brak danych na ten ważny temat.

7.1.2. Siłą napędową zmian są mocne dowody świadczące o podaży wysoko wykwalifikowanych kobiet na Bałkanach Zachodnich, a więc argumenty na poparcie równowagi płci powinny opierać się raczej na „zasadzie zasług i preferencji” niż na dyskryminacji pozytywnej. Niemniej jednak wciąż istnieją czynniki utrudniające kobietom przywództwo, takie jak brak środków pozwalających na godzenie życia zawodowego z rodzinnym, ograniczony dostęp do sieci istotnych dla wyższych stanowisk, brak pewności siebie itp. ⁽¹⁰⁾

7.1.3. EKES zaleca dokonanie przez decydentów i przedsiębiorstwa przeglądu następujących kwestii w celu zapewnienia zatrudnienia kobiet na Bałkanach Zachodnich na stanowiskach wyższego szczebla ⁽¹¹⁾:

— zwiększenie widoczności kobiet zajmujących stanowiska wyższego szczebla,

— zwiększenie przejrzystości w zakresie pozyskiwania talentów,

⁽⁹⁾ Projekt regionalny UN Women.

⁽¹⁰⁾ Dz.U. C 133 z 9.5.2013, s. 68.

⁽¹¹⁾ Dz.U. C 133 z 9.5.2013, s. 68.

- kwestionowanie stereotypów narosłych wokół ról związanych z płcią,
- planowanie procesu przejmowania funkcji przywódczych,
- sprzyjanie stałemu napływowi talentów,
- rozpowszechnianie przykładów dobrych praktyk,
- utworzenie skoordynowanej bazy danych wykwalifikowanych kobiet na stanowiska w organach spółek.

7.1.4. Szkolenia i dostęp do finansowania, w tym mikrofinansowania, należy zapewnić w ramach zintegrowanego pakietu dla zakładanych przez kobiety przedsiębiorstw typu start-up i przedsiębiorstw rozwijających się ⁽¹²⁾. Promowanie przedsiębiorczości kobiet w regionie doprowadziłoby do powstania nowych miejsc pracy i korzyści gospodarczych dla wszystkich. W tym celu należy bardziej aktywnie przedsięwziąć środki takie jak inkubatory przedsiębiorczości, programy mentoringowe, ośrodki innowacji, laboratoria technologiczne i inne formy wspierania kobiet w biznesie.

7.1.5. Stowarzyszenia kobiet przedsiębiorców powinny aktywnie uczestniczyć w procesach decyzyjnych i w dialogu publicznym z samorządami lokalnymi i regionalnymi oraz organizacjami partnerskimi. We wnioskach z najnowszych projektów w tym obszarze stwierdzono, że kwestia ta jest dostrzegana w większym stopniu niż w przeszłości i że wsparcie dla kobiet przedsiębiorców, początkowo w formie projektu, przekształciło się w ciągły proces. Poczynienie dalszych zdecydowanych postępów wymagałoby zmiany sposobu myślenia.

7.1.6. Przedsiębiorstwa społeczne mają do odegrania ważną rolę w łączeniu kobiet przedsiębiorców i należy je promować w całym regionie w celu zapewnienia koordynowania działań i ułatwienia skutecznego dostępu do finansowania.

7.1.7. Przedsiębiorczość młodzieży ma kluczowe znaczenie dla regionu i istnieje potrzeba opracowania nowego modelu wzrostu w celu osiągnięcia progu cyfryzacji. Model ten powinien opierać się na innowacji i duchu przedsiębiorczości nowego pokolenia milenijnego. Powinien między innymi obejmować dostosowane do indywidualnych potrzeb kształcenie młodych kobiet i mężczyzn i przygotowanie ich do nowych realiów pracy, przy zastosowaniu bezpiecznych rozwiązań finansowych.

7.2. **Wzmocnienie pozycji politycznej kobiet**

7.2.1. Wszyscy partnerzy z Bałkanów Zachodnich przyjęli parytet płci i dość silną politykę na rzecz zwiększenia reprezentacji kobiet. Zgodnie z systemem parytetu płci przyjętym przez większość partnerów kobiety muszą stanowić co najmniej 30 % kandydatów na listach partii politycznych; wyjątkiem jest Bośnia i Hercegowina i była jugosłowiańska republika Macedonii, gdzie minimum to wynosi 40 %.

7.2.2. Pomimo coraz szerszego stosowania parytetu płci i pozytywnych zmian, jakie przynosi w regionie, brakuje spójności w stosowaniu tej polityki. W rezultacie nie odnotowano znacznej poprawy pod względem pozycji kobiet w polityce i ich udziału w procesach decyzyjnych i nadal występuje pod tym względem nierównowaga.

7.2.3. Kobiety są marginalizowane w hierarchii władzy w regionie, czego dowodzi większa liczba mężczyzn na wysokich stanowiskach decyzyjnych. Nadal brak kobiet na najwyższych stanowiskach kierowniczych. Bardzo często pracują w politycznych organach odpowiedzialnych za edukację, zdrowie, politykę społeczną i administrację, co może prowadzić do segregacji poziomej w niektórych sektorach. Są jednak zdecydowanie mniej licznie reprezentowane w innych organach o większych uprawnieniach decyzyjnych i większym wpływie na kształtowanie polityki lub ustawodawstwo.

7.2.4. Istnieją pozytywne przykłady wzmocnienia pozycji politycznej kobiet w regionie. W Kosowie lokalnym organizacjom udało się zmobilizować kobiety do procesów politycznych, a wsparcie udzielone kobietom w partiach politycznych doprowadziło do wyboru pierwszej kobiety na stanowisko burmistrza. W Albanii kierowana przez partnerów koalicja społeczeństwa obywatelskiego domagała się przestrzegania parytetu płci w parlamencie, doprowadzając do zwiększenia liczby kobiet w ostatnich kilku wyborach. Obecnie istnieje w regionie wiele planów, mechanizmów i struktur wsparcia mających na celu zwiększenie politycznego uczestnictwa kobiet, dzięki czemu nastąpiła znaczna poprawa ⁽¹³⁾.

⁽¹²⁾ Komisja Europejska, SME Policy Index, Western Balkans and Turkey 2016, Assessing the implementation of the Small Business Act for Europe.

⁽¹³⁾ UNDP, 2016 r.

8. Rola partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego

8.1. Partnerzy społeczni i organizacje społeczeństwa obywatelskiego na Bałkanach Zachodnich mają do odegrania ważną rolę w nakłanianiu władz do zaangażowania się na rzecz równouprawnienia płci. Podmioty te są skutecznymi katalizatorami pozytywnych zmian, przyspieszającymi budowę tolerancyjnych i odpornych społeczeństw. Istnieje szereg przykładów udanych kobiecych inicjatyw, projektów i platform, a EKES zdecydowanie popiera te pozytywne przedsięwzięcia.

8.2. Organizacje kobiece zaliczane do organizacji społeczeństwa obywatelskiego są szczególnie ważne w tym względzie i odgrywają zasadniczą rolę w zapobieganiu przemocy wobec kobiet oraz w realizacji działań na rzecz pojednania na szczeblu lokalnym i regionalnym. Stanowią one kluczowy element procesu monitorowania i egzekwowania odpowiedzialności rządów za skuteczną realizację polityki.

8.3. Pomimo formalnego wprowadzenia mechanizmów włączania partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego do procedur konsultacji komunikacja i współpraca z rządami nadal pozostawia wiele do życzenia. Obserwowana od niedawna bardziej negatywna postawa wobec tych organizacji sprawia, że jest im trudno formułować racjonalną krytykę i proponować środki służące wyeliminowaniu istniejących niedociągnięć. EKES podkreśla potrzebę wsparcia i ochrony przestrzeni społeczeństwa obywatelskiego na rzecz praw kobiet i wzmocnienia ich pozycji.

8.4. Proces rozszerzenia i proces berliński przyczyniły się do włączenia społeczeństwa obywatelskiego do inicjatyw regionalnych i procesu kształtowania polityki. Pojawiają się sygnały postępów pod względem statusu i pozycji całego sektora, wprowadzono bowiem pewne zmiany w prawodawstwie, polityce i budżetach z uwzględnieniem oczekiwań obywateli.

8.5. W swoich stosunkach z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego z Bałkanów Zachodnich EKES przyjął dwa podejścia: regionalne i dwustronne. Ustanowiony przez EKES w 2004 r. Komitet Monitorujący ds. Bałkanów Zachodnich jest głównym instrumentem koordynacji działań EKES-u w regionie i monitorowania zmian w sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej u partnerów z Bałkanów Zachodnich, a także w stosunkach między UE a Bałkanami Zachodnimi, w tym w obszarze praw kobiet. W ramach prac Komitetu Monitorującego odbywa się Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Bałkanów Zachodnich. W szóstej edycji tego forum, która odbyła się w lipcu 2017 r. w Sarajewie, omówiono i przyjęto zalecenia w zakresie praw kobiet i wzmocnienia ich pozycji.

8.6. W opublikowanym w 2018 r. komunikacie w sprawie rozszerzenia Komisja wzywa władze poszczególnych krajów, przy wsparciu społeczeństw, do przyjęcia odpowiedzialności i spełnienia powszechnie znanych warunków przystąpienia do UE. Pluralistyczny i skuteczny zorganizowany dialog na temat priorytetów reform, z udziałem upodmiotowionego społeczeństwa obywatelskiego w dużym stopniu zadecyduje o powodzeniu wszelkich działań transformacyjnych. UE powinna zatem poczynić większe starania na rzecz promowania i ułatwiania tego dialogu.

Bruksela, dnia 23 stycznia 2019 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecz-
nego